

“LISON UT-TAYR” TARJIMASI: METAFORIK BIRLIKLARNING ADEKVATLIGI MUAMMOSI

Turaxanova Xosiyat Maxamadolimovna

Namangan davlat texnika universiteti

E-mail: txosiyat@yahoo.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada Alisher Navoiyning *Lison ut-tayr* dostoni ingliz tiliga tarjima qilinganda yuzaga keladigan metaforik birliklarning adekvatligi muammosi tahlil qilinadi. Sharq va G'arb tillari o'rtasidagi semantik tafovutlar sababli diniy-ma'naviy mazmunni to'liq yetkazish qiyinligi ko'rsatilgan. Tadqiqotda asliyatdagi muhim metaforalar va ularning inglizcha ekvivalentlari solishtirilib, tarjima jarayonida matnning ma'naviy mohiyatini saqlash masalasi ko'rib chiqilgan. Natijalar shuni ko'rsatadiki, badiiy tarjimada lingvistik bilim bilan bir qatorda madaniy va diniy kontekstni ham hisobga olish muhimdir.

Kalit so'zlar: *Lison ut-tayr*, badiiy tarjima, metaforik birliklar, diniy mazmun, semantik tafovutlar, metonimiya, tarjima nazariyasi, madaniy moslashuv, adabiy-estetik tamoyillar, kontekstual ekvivalentlik.

Sharq va G'arb xalqlari dunyoqarashi, diniy e'tiqodi va turmush tarzi jihatidan bir-biridan sezilarli farq qiladi. Shu bois O'rta asr Sharq adabiyoti namunalarini G'arb tillariga tarjima qilish jarayonida muayyan qiyinchiliklar yuzaga keladi. Xususan, Alisher Navoiy “*Lison ut-tayr*” dostonining ingliz tilidagi tarjimasi (“The Language of the Birds”) tahlili shuni ko'rsatadiki, tarjima jarayonida asarning diniy-ma'naviy jihatlari to'laqonli aks ettirilmagan. Dostonning dastlabki XIII bobi tarjimadan chiqarib tashlangan, natijada asarning ilohiy mazmuni va uslubiy xususiyatlari o'z aksini topmagan.

Dolimov o'zining “Tarjima san'ati va muammolari” asarida ta'kidlaganidek, tarjima ikki bosqichdan iborat: asliyat matnini anglash va tarjima tilida uni aks ettirish. “*Lison ut-tayr*” tarjimasida bu bosqichlarning to'liq bajarilmagani matn yaxlitligiga ta'sir qilgan. Xususan, diniy va falsafiy mazmunni aks ettiruvchi metafora, metonimiya hamda mubolag'a singari badiiy tasviriy vositalarning tarjimada to'g'ri talqin qilinishi muhim ahamiyatga ega.

Masalan, asliyatdagi “jon qushi” metaforasi ingliz tiliga “the bird of spirit” deb tarjima qilingan. “Jon” so'zining inglizcha ekvivalenti sifatida “spirit” (ruh) tanlangan, chunki u “life” yoki “soul” so'zlariga qaraganda kontekstga mos keladi. Metaforaning adekvat tarjimasi orqali asliyatdagi ruhiy-ma'naviy mazmun saqlanib qolgan.

Bundan tashqari, asarda ko'plab diniy-metaforik tasvirlar mavjud. Masalan, “beshinchi ko'k” ifodasi “the fifth blue” deb tarjima qilingan. Asliyatda u Payg'ambar Muhammad (s.a.v)ning me'roj kechasidagi ruhiy sayohatini anglatadi. Tarjimada metonimiyaning saqlanishi mazmunning to'g'ri yetkazilishiga xizmat qilgan.

Badiiy tarjimada so'zma-so'z tarjima yetarli bo'lmaydi, chunki G'arb va Sharq tillari o'rtasidagi semantik tafovutlar badiiy tasvirning buzilishiga sabab bo'lishi mumkin. I. G'afurov ta'kidlaganidek, tarjimada turli versiyalarning mavjudligi tabiiy jarayon bo'lib, tarjimonning individual yondashuvini aks ettiradi. Tarjimon faqat lingvistik bilim bilan cheklanmasdan, adabiy-estetik tamoyillarni ham chuqur anglab yetishi lozim.

Xulosa qilib aytganda, “Lison ut-tayr” tarjimasi badiiy matnning diniy-ma’naviy mazmunini to‘liq aks ettirishda muayyan qiyinchiliklarga duch kelgan. Metafora va metonimiya kabi tasviriy vositalarning adekvat tarjima qilinishi asarning asl mohiyatini saqlash uchun muhim ahamiyatga ega. Shu bois, tarjima jarayonida nafaqat tilshunoslik balki adabiyotshunoslik, tarix va diniy-falsafiy bilimlarga ham asoslanish lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Alisher Navoiy. *Lison ut-tayr*. – Toshkent: Fan, 1991.
2. Navoiy, A. *The Language of the Birds*. Translated by H.Dyck. – Bloomington: Indiana University Press, 2001.
3. Dolimov, S. *Tarjima san’ati va muammolari*. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2015.
4. G‘afurov, I. *Badiiy tarjima nazariyasi va amaliyoti*. – Toshkent: Akademnashr, 2018.
5. Newmark, P. *A Textbook of Translation*. – London: Prentice Hall, 1988.
6. Turahanova Hosiyat. (2023). LINGUO-CULTURAL STUDY OF THE ENGLISH TRANSLATION OF THE EPIC "LISON UT-TAIR". *Conferencea*, 170–172. <https://conferencea.org/index.php/conferences/article/view/2429>
7. Turahanova, H. (2021). The Poetics of “Lison Ut-Tayr”. *Middle European Scientific Bulletin*, 19, 319-321. <https://doi.org/10.47494/mesb.2021>.
8. Turahanova Hosiyat Mahamadolimovna. (2024). Leveraging The Classroom Environment As A Source Of Vocabulary In EFL Classes . *American Journal of Education and Evaluation Studies*, 1(1), 32–35. Retrieved from <https://semantjournals.org/index.php/AJEES/article/view/52>